

Informaatiotyötä etsimässä

Oulun yliopiston informaatiotutkimuksen laitoksen opetussuunnitelmassa 1998-2000 otettiin käyttöön käsite "Informaatiotyö", joka ensi vaikutelmalta ei ole kovinkaan mullistava. Käsitteellä kuitenkin tahdottiin tuoda opinalan hahmotukseen jotain varsin radikaalia.

Koska käytännössä laadin sen opetussuunnitelmaehdotuksen, johon informaatiotyön käsite sisältyi, voin esittää joitakin motiiveja, joita käsitteen takana oli. Aikaisemmin Oulun opetussuunnitelmasta oli löytynyt joukko varsin perinteisiä "kirjastokoulujen" jaksoja kuten tiedon tallennuksen ja haun perusteet sekä kokoelmatyö. (Vielä perinteisemmät jaksot kuten luokitus, indeksointi ja luettelointi, oli meillä jo tuolloin sisällytetty tiedon tallennukseen ja hakuun.) Lisäksi opintoviikkojoalle oli tulossa joitakin uudempiä, kuitenkin varsin tyypillisiä (Tietoverkot, Internetin tiedon tuotanto).

Yksi jokseenkin taktinen motiivi uuden kokoavan käsitteen käyttöönottamiselle oli pyrkimys estää yhä uusien ja uusien verkkojaksoiden ilmaantuminen opetussuunnitelmaan ja oppisisällön muodostuminen luetteloksi tekniikoita, joitakin perinteisempiä (vielä siedettyjä) ja kasvava joukko uudempiä, niin kovin välttämättömän tuntuisia. (Emme kuitenkaan vielä ehittäneet saada erillisiä jaksosia esimerkiksi kuvan käyttämisestä kotisivulla, emme [www-sivun](#) linkkityypeistä emmekä [www-sivun](#) retoriikasta, estetiikasta ja semiotiikasta.)

Kun Oulun kirjastotieteen ja informatiikan laitoksen ensimmäistä opetussuunnitelmaa tehtiin 1980-luvun jälkipuoliskolla, alan lehtien valossa kirjastotiede ja informatiikka näytti olevan melkein yhtä kuin cd-rom. Nyt vajaa vuosikymmen myöhemmin näytti olevan vaara informaatiotutkimuksen hahmottumisesta Internet-tekniikaksi.

Painavin syy (ainakin omalta osaltani) informaatiotyön käsitteen käytölle oli kuitenkin pyrkimys tuoda julki lausutusti opinalan hahmotukseen se ammatillisen käytännön ulottuvuus, joka niin historiallisesti kuin tämän päivän tutkimuksen ja opetuksen arjessa siihen kuitenkin liittyy. Opetussuunnitelman tasolla se merkitsi myös koulutusvastuun eksplisiittistä vaikkakin hyvin yleisluontoista tunnistamista ja tunnustamista.

Kun opinalamme Suomessa syntyi yliopistollisena oppiaineena, käytäntöulottuvuus oli ilmeinen. Kysymyksessä oli ehkä ensisijaisesti kirjastonhoidon, kuitenkin myös tietopalvelun oppi tai tiede. Myöhemmin tuo ulottuvuus katosi tai ainakin joutui jonnekin perifeeriselle alueelle alan akateemisessa itseymmärryksessä, mikä ei varmastikaan ollut aivan sattuma: ammatillinen kytkentä näyttäytyi rasitteena pyrittäessä etabloitumaan tieteenä tieteiden joukossa. Ajateltiin, että tiedettä voi toki soveltaa ammatillisessa käytännössä mutta ammatillinen käytäntö ei voi määrittää tiedettä. Vaikka ymmärrän ajatuskulun, pidän sitä perusteiltaan heikkona, vieläpä vahingollisena. Se perustuu varsin standardimaiseen käsitykseen tutkimuksen ja käytännön suhteista (olihan tarkoituskin täyttää tieteen standardit). Tutkimuksen ja käytännön suhde voi olla paljon vivahteikkaampi kuin pelkkä soveltamissuhde, esimerkkinä arvovaltainen, jo ammin asemansa vakiinnuttanut oikeustiede ja sen suhteet oikeudelliseen käytäntöön.

Informaatiotyön käsitteellä tahdoin (me Oulussa tahdoimme?) siis tematisoida käytäntösuhteen opinalamme, niin opetuksen kuin alan tieteellisen itseymmärryksenkin puitteissa. Itse sana syntyi aamuyön tunteina. Tiesin, että dokumentaatio ei käy, kirjastonhoitajuutta en uskaltanut ajatellakaan. Ajattelin jotain sellaista kuin "laajasti käsitetty tiedon tallennus ja haku", joka pitäisi sisällään neuvonnan ja kokoelmatyön ja mahdollisesti muutakin. Sitten mieleeni tuli, että jos tiedämme, mitä on informaatiotutkimus, sitten tietäemme myös, mitä on informaatiotyö.

Informaatiotyön käsite on kuitenkin (tarkoituksellisestikin) varsin avoin, epämääräinenkin. Ei liene syytä pyrkiäkään määrittämään sitä liian tiukasti. Konkreettisuutta siihen kuitenkin voisi tuoda joidenkin erityisten informaatiotyön muotojen, joidenkin erityisten käytäntöjen tunnistaminen.

Informaatiotutkimuksen osa-alueita jäsennetään lähes kanonisoidusti seuraavaan tapaan:

- Tiedon hankinnan (ja käytön) tutkimus
- Tiedon tallennuksen ja haun tutkimus
- Julkaisutoiminnan ja informaation välittymisen tutkimus
- Tiedonhallinnan tutkimus.

Informaatiotyön muodoiksi tässä luettelossa voidaan käsittää erityisesti tiedonhallinta mutta myös tiedon tallennus ja haku. Kuitenkin juuri tiedonhallinta on konkreettinen, erilaisia toimintoja ja tarkoituksia sisältävä, ammatillisluontoinenkin käytäntö, joka itse asiassa pitää sisällään myös tiedon tallennuksen ja haun elementtejä.

Nähdäkseni kirjastonhoitajuus ja kirjastotutkimus kuuluisivat luontevasti opinalan hahmotukseen samalla tavoin kuin tiedonhallinta ja samalla hyvä teoria kirjastonhoitajuudesta voisi konkretisoida informaatiotyön ja -tutkimuksen, tavallaan vielä tiedonhallinnankin käsitteitä. Tässä kuitenkin oletan, että kirjastonhoitajuutta ei voida palauttaa tiedonhallinnan käsitteeseen. Ennakoin, että hyvissä tiedonhallinnan ja kirjastonhoitajuuden teorioissa olisi varsin merkittäviä yhteisiä elementtejä mutta samalla myös selkeästi ne toisistaan erottavat ominaispiirteensä. Yhdessä ne saattaisivat hyvin hahmottaa ja haarukoida niitä keskeisimpiä ulottuvuuksia, joita informaatiotyöhön eri tilanteissa saattaa sisältyä.

Kirjastotieteen ja informatiikan / Informaatiotutkimuksen yhdistyksen kahden vuosikymmenen historiassa näen ensimmäisen vuosikymmenen kultaajaksi. Alkuvaiheen innostuneisuuden ohella kultaista oli erityisesti palava kiinnostus opinalan (ja samalla

ammatillisen käytännön) perusteita kohtaan. Osasyynä oli varmasti tuo "hankala" ammatti- tai käytäntökytkentä, toisena suomalaisessa yliopistomaailmassa tutkinnon uudistuksen sivutuotteena syntynyt "tieteenala-analyysin" perinne. Tuolloin myös keskeinen osa alan keskustelua käytiin yhdistyksessä ja sen lehdesä.

Tieteenalan etabloiduttua - pitäisikö sanoa standardisoiduttua - niin innostus kuin perusteita kohtaan tunnettu palava kiinnostuskin ovat pahoin haalistuneet, ehkä sammuneetkin. Jos kuitenkin uskomme opinalamme vakiinnuttaneen asemansa, ehkä se vihdoin kestäisi uudelleen sen raskaan taakan, joka sanan kirjasto rehabilitaatioon saattaisi liittyä. (Hieman huvittuneena olen pannut merkille, että tiedotustutkijoilla ei ole ongelmia journalismista puhumisessa.) Kirjastonhoitajuuden tematisointi voisi myös tuoda takaisin sitä yhteiskunnallista, humanistista ja sivistyksellistä temaatiikkaa, joka tämän päivän informaatiotutkimuksesta on lähes kadonnut. Ehkä kannattaa muistaa, että Kirjastotieteen ja informatiikan yhdistystä oli synnyttämässä osaltaan se lämmin tuulahdus, jonka ajatus sivistysyliopistosta toi suomalaiseen yliopistomaailmaan 1970-luvun lopulla.

Kaukana ei ollut ajatus sivistyskirjastosta.

Oulun Koskelassa 18.11.1999
Vesa Suominen